№ 177 ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 12 1901 ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 12 № 177

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Երեքշաբթի, օգոստոսի 14-ին, Թանդոյեան ս. Աստուածածնի եկեղեցում, որ գտնվում է Միքայէլեան փողոցում, Ռէալական ուսումնարանի հանդէպ, տեղի է ունենալու հոգեհանգիստ եւ պատարագ

ԱՆՆԱ ՊԵՏՐՈՎՆԱ ԷՄԻՆԵԱՆԻ

յիշատակին, Նրա մահվան քառասնօրեակի առիթով։ Այս մասին հանգուցեալի որդիքը յայտնում են իրանց բարեկամներին եւ ծանօթներին ի գիտութիւն։ Պատարագը կը սկսվի առաւօտեան ժամի $10\frac{1}{2}$-ին։

1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Արձագանքներ. Նամակ Շուշուց. Նամակ Ղըզլարից. Նամակ Աշտարակից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.— ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—Մանրանկար. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Իտալիայում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

—

Օգոստոսը այրում է ամենաանգութ կերպով։ Նստած էք դուք, ման էք գալիս թէ պառկած էք—մի եւ նոյն է, ամեն տեղ—թէ տանը, թէ փողոցում, թէ գիշերվայ ուշ ժամին թէ ցերեկը—ձեզ խեղդում է անտանելի տօթը։ Դուք տապակվում էք ձեր հիւթերի մէջ, դուք լողում էք ձեր քրտինքի մէջ։

Այսպիսի ժամանակ—եւ աշխատել...

Եթէ դուք, ընթերցող, աշխատողներից էք, միանգամայն համաձայն կը լինէք ինձ հետ, որ բաբելօնեան հնոցի մէջ աշխատելը, ժամերով անընդհատ աշխատելը մի անէծք է։ Դուք, գիտեմ, օրը հարիւր անգամ անիծում էք այն մի կտոր հացը, որ ձեր քրտինքի առուներից է գոյանում։ Դուք շնչասպառ էք լինում օդի սակաւութիւնից, բայց չէք փախչում, չէք գընում հովասուն սարերը, որոնց սառն աղբիւրները, մաքուր օդը, երեկոյեան զեփիւռը ձեր միտն է գալիս ոչ թէ ձեր տանջանքները թեթեւացնելու, այլ ձեր անէծքները, ձեր յուսահատութիւնը սաստկացնելու։ Հաց պիտի աշխատէք երկնքից թափվող կրակների տակ։ Այս բանը չէք կարողանում մոռանալ նոյն իսկ շշմեցնող շոգի մէջ։

Իսկ ինչ են ասում այն մարդիկ, որոնք աշխատողներ չեն։

Տեսնենք։

Օգոստոսի 5-ն է։ Բագուի քաղաքային վարչութեան դահլիճում, ցերեկվայ ժամի 12-ին, հաւաքված են 300-ից աւել մարդիկ։ Աշխատողներն են դրանք։ Մարդիկ, որոնք գրասենեակներում ծառայում են՝ իրանց եւ իրանց ընտանիքները ապրեցնելու համար։

Ժողովը խիստ աղմկալից է։ Խօսում են տաքացած, երեւի տիրող աֆրիկական տապը այսօր աւելի եւս զգալի է դարձրել անտանելի դրութիւնը։ Վիճաբանութիւնները հետեւում են վիճաբանութիւններին. միմեանց ընդհատում են, միմեանց առաջ կտրում են եւ նախագահը հազիւ է կարողանում կարգ պահպանել։

Ի՞նչ է պատահել։ Ինչո՞ւ է այդպէս թնդում ու եռում 300-ի ժողովը։

Օ՜, կարիքի եւ անհրաժեշտութեան ստրուկները վերջապէս իրաւունքներ են պահանջում իրանց համար։ Միացել են կորացած, քրտնած մէջքերը։ Մարտիրոսներ։ Նրանք ուզում են թեթեւացնել իրանց վզին դրած լուծը։ Նրանք ուզում են, որ փոփոխվեն գրասենեակներում աշխատելու ժամերը, որ երեկոները պարապմունք չը լինի, որ կիրակի օրերը ազատ լինեն։

Առաջին անգամը չէ, որ հրապարակ են հանվել այս պահանջները։ Եւ պահանջողները ըմբոստներ չեն, չեն սպառնում որ գործադուլ կանեն։ Այլ ամենախաղաղ տրամադրութեամբ, լցված անկեղծ բարեացակամութեամբ ասպարէզ են իջել իրանց գործատէրերի հետ համաձայնութիւն կայացնելու, այնպիսի համաձայնութիւն, որ հեշտացնէր երկու կողմերի—գործատիրոջ եւ աշխատողի—շահերը։ Վնաս չը լինի թէ մէկի եւ թէ միւսի համար—ահա ինչ սկզբունք կայ մէջտեղ դրած։

Հաշտեցնել, համաձայնութիւն... Հէնց դա է ամենից դժուարը։ Հրաշալի բան է հաշտեցնել։ Բայց երբ չեն ուզում...

Դրանից առաջ էլ մի ժողով է եղել. առաջարկված էր հաշտութիւնը այսպէս կայացնել։ Աշխատողները փոխանակ մինչեւ ժամի 2-ը աշխատելու՝ աշխատում են մինչեւ ժամի 4-ը եւ ազատվում են երեկոյեան պարապմունքներից։ Շատ ֆիրմաներ համաձայնութիւն էին տուել. մի քանիսները, սակայն, չէին համաձայնվել։ Է՛հ, ինչ անենք։ Եթէ ձայների բազմութիւն կայ, հարցը, ուրեմն, վճռված է։

Այսպէս էք դուք դատում։ Ես էլ ձեզ հետ նոյնն եմ ասում։ Բայց կայ մի մեծ հանգամանք։ Համաձայնութիւն չը տուողները, թէեւ չնչին թիւ են կազմում, բայց... ուժեղ են, ղեկավարողներից են։ Իսկ դրանց առաջ միայն պէտք է գլուխ իջեցնել։ Հարիւր մանր ֆիրմաներ թող համաձայն լինեն. բայց երբ մէկը, մի հատը, մեծերից, ահագին բերան եւ պողվատէ ճանկեր ունեցողներից, դէմ է, ո՞վ կարող է ծպտուն հանել։ Ռօտշիլդը համաձայն չէ։ Հաւաքեցէ՛ք ամբողջ Բագուն եւ տեսէ՛ք՝ կարո՞ղ է եւ կուզենա՞յ նա մի բան անել։

Ամենեւին...

Իսկապէս դեռ այն ժամանակ, երբ Ռօտշիլդը «ոչ կարեմք» արտասանեց, խեղճ աշխատողներին մնում էր սուս ու փուս գնալ իրանց գործին եւ Աստուծուց խնդրել հրաշք,—որ Ռօտշիլդը կամենայ...

Բայց աշխատողների մէջ գտնվում են 110 հոգի, որոնք ստորագրում են մի «բաց նամակ», ուղղված այդ ղեկավարող, հրամանատար ֆիրմաներին։ Դարձեալ ամենախաղաղ տրամադրութիւն։ Խնդրում են այդ մարդիկ, որ ուշադրութիւն դարձնվի աշխատող դասակարգի դրութեան վրա։ Այո՛, միայն խընդրում են։

«Բաց նամակը» կարդացվում է օգոստոսի 5-ի ժողովում։ Նա տաքացնում է՝ ուշադրութիւն եւ բարեհաճութիւն խնդրողների արիւնը, նախագահը հազիւ է կարողանում սանձահարել հռետորներին եւ ժողովը վերջ ի վերջոյ ընդունում է մի վճիռ, որով ընտրվում են մի քանի հոգի եւ դրանց լիազօրութիւն է տրվում բանակցութիւններ սկսելու ֆիրմաների հետ։

Վերջացա՞ւ։ Ոչ, հէնց այստեղ է սկսվում ողբերգութիւնը։ Ժողովը խնդրել էր այդտեղ եղածներից մէկին պ. Ս. Թաղիանոսեանցին, որ նա էլ ընդունէ լիազօրի պաշտօն եւ գործէ միւսների հետ։ Դա խնդիրք չէր, այլ պատիւ։ Վեր է կենում պ. Թաղիանոսեան եւ մի երկար ճառի մէջ բացատրում է, թէ ինչու է ինքը հրաժարվում։

Խօսքի դիւթական ոյժ։ Երեք հարիւր հոգի ընկճված են. երեք հարիւր հոգի մատնված են յուսահատութեան։ Ջարդված են բոլոր, բոլոր յոյսերը. օգոստոսը այժմ երկու ձեռք էլ փոխ է առել ու այնպէս է խեղդում։ Շշմած, անյուսութեան անդունդների մէջ ընկած բազմութիւնը միայն մի բան է որոշ հասկանում—գտնել դահլիճի դուռը եւ շուտ դուրս գնալու հնար ճարել։ Այն հին, շատ հին ժամանակ էր, երբ 300 սպարտացիներ բիւրաւոր պարսիկների դէմ էին կռւում Թերմօպիլէի կիրճում։ Բագուի երեք հարիւր աշխատողները փախան։ Ո՞րտեղից։ Պատերազմի դաշտից։ Նետերի տարափից։ Ի՞նչ սոսկալի ոյժ էր այն, որ փախուստ դարձրեց այդ խօսող, վիճող եւ նոյն իսկ յուզվող մարդկանց։

Մի բան միայն, ընթերցող,—պ. Թաղիանոսեանի ճառը։

Ամբողջ ճառի բովանդակութիւնը ինձ յայտնի չէ։ Գուցէ նա շատ եւ շատ խելօք ու ճընչող բաներ է ունեցել իր մէջ, չը գիտեմ։ Ես վերցնում եմ միայն այն, ինչ որ հաղորդել են տեղական երկու լրագիրներ, «Каспій» եւ «Новое Обозрѣніе»։

Ճառախօսը խորհուրդ է տուել իր ունկնդիրներին ձեռք վերցնել այդ բանից, սպասել, որ կամաց կամաց բանը գլուխ գայ ինքն իրան։ Նա չէ հաւատում, որ կը համաձայնեն ֆիրմաները, նա անկարելի է համարում, որ այդ բարեփոխութիւնը մտցնվի առանց ցնցումներ առաջացնելու թէ գործատէրերի թէ աշխատողների կեանքի մէջ։ Ամենից առաջ գործատէրերի։ Գիտէ՛ք ինչպիսի աղէտ կառաջանայ, եթէ գրասենեակներում պարապմունքը տեւէ մինչեւ ժամի 4-ը փոխանակ 2-ին վերջանալու։

Բագուի «խօզէինները» սովոր են ճաշել ժամի 2-ին։ Եւ միթէ նրանք կը համաձայնեն ժամի 4-ին ճաշել, որպէս զի իրանց ծառայողներին միջոց տան ճաշից յետոյ հանգստանալու։—Ի հարկէ, ոչ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Ուղեւորի թռուցիկ տպաւորութիւններ)

XII

Այսօր՝ մայիսեան պայծառ եւ ծիծաղկոտ եղանակով վերջին անգամ այցելեցի ս. Ղազարը եւ իմ վերջին նամակը Վենետիկից նրան եմ նուիրում։

Կղզին կտրված է մայր ցամաքից եւ նրան Ադրիատիկի ալիքներն են գուրգուրում. կղզու բնակիչները կտրված են աշխարհից եւ իրանց կրօնական ու գիտական խոհերով են ապրում միայն։ Ինչպէս հողի այդ փոքրիկ շերտը կարծես գոռոզ ծովից թողութիւն է հայցում իր գոյութեան համար, ճիշդ նոյնպիսի համեստութեամբ Մխիթարեան միաբանները իրանց տքնութիւններով եւ բեղմնաւոր աշխատանքով լի կեանքի համար անգամ սոսկ ճնշվում են աշխարհի առաջ,—այս է այն տպաւորութիւնը, որ գործում է ուշադիր ճանապարհորդի վրա իւրաքանչիւր միաբան։

Այստեղ կեանքը պարզ է ու ձանձրալի լինելու չափ միակերպ եւ սակայն այս արտաքին միակերպութեան տակ մի չարժուն, յարատեւ աշխատանքով բռնված ներքին գործունէութիւն կայ, որ փախցնում է ձանձրոյթը եւ որ իր առաջին մղումը ստացել է երկու դար առաջ եւ ընթանում է՝ ինչպէս մի լաւ կազմված եւ լաւ պահված մեքենայ։ Ինչե՞ր կարող է անել մի լաւ կազմակերպված, ինքնավար, հաւաքական մարմին, որ ղեկավար ունի մի քանի սերունդների կտակած մեծ տրադիցիաները։

Այս համեստ մարդիկը, որոնց երիտասարդները ծերեր են եւ ծերերը՝ երիտասարդներ աշխատանքի մէջ, որոնք իրանց անհատականութիւնը հերքելու այդ զարմանալի կորովն ունեն եւ փառքը հեգնելու վսեմ հպարտութիւնը, այս խեղճ կրօնաւորները, որոնք գիտնականներ են, իրանց անցեալի շքեղ հորիզոնի վրա Մխիթարն ու Բագրատունին ունեն, իսկ աչքերի առաջ՝ Ալիշանը. դէպի այդ մեծ դէմքերն են դիմում մի համարեա ինքնաբոյս մղումով, մի տեսակ բնազդով, ուր փառասիրական ոչ մի նշոյլ կարծես դեր չէ խաղում, եւ ձգտում են, որովհետեւ այլ կերպ վարվել չեն կարող, ինչպէս որ մեղուն չէ կարող մեղրահիւթ չը հաւաքել, թռչունը չէ կարող չերգել, ալիքները չեն կարող իրար չը հրհրել։

Իսկապէս սա մի յանդուգն փորձ է իմ կողմից նրանց հոգեբանութեան թէկուզ հեռաւոր ուրուագծերը տալ, որովհետեւ այս սեւ հագած մարդիկ մի մի մութ առեղծուածներ են, չեն խօսում իրանց մասին, չեն բաց անում իրանց հոգին, չեն գանգատվում, չեն ուրախանում, չեն տխրում, չեն հրճվում, որ մտնեն իրանց ներքինը։ Սրանք հարթ, հաւասարակշիռ, անյոյզ բնաւորութիւններ են։ Սրանց ճանաչելու համար պէտք է գուցէ տարիներ անցկացնել վանքում, աստիճանաբար դիտել՝ սկսած այն երկու խիստ կրօնական—գիտական շրջաններից, որոնցով անցնում է իւրաքանչիւր միաբան, նախ քան կնգղաւոր խեղճ փիլոնն իր ուսին ձգելը։

Այնտեղ՝ այն երկու դպրոցներում են դարբնվում այս բնաւորութիւնները։ Երեխան ընկնում է այնտեղ 10—12 տարեկան եւ Մխիթարեան միաբան դառնալու համար պատրաստվում է մինչեւ իր քսան տարեկան դառնալը. այնուհետեւ միայն, ըստ իր կամքի, մընում է, կամ հեռանում վանքից, բայց ով որ մնում է, նրա անհատականութիւնն արդէն ջնջված է, նա լուծվում է ուխտի ամբողջութեան մէջ, դադարում է աշխարհին եւ իրան պատկանելուց,—զարհուրելի զոհաբերութիւն, որ որքան անախրօնիզմ է այս ժամանակներում, նոյնքան ապշեցուցիչ երեւոյթ է եւ պատկառանք է ազդում, ինչպէս ամեն մի անձնուիրութիւն որ եւ է մեծ գաղափարի համար։ Ներկայ դէպքում մեծ զո՛հը բերվում է գիտական—կրթական մեծ միսիայի համար,—ուրիշ raison-d'être այդքան խոշոր զոհաբերութեան համար անհասկանալի կը լինէր։

Սրանք ներկայով ապրող մարդիկ չեն. այդ նրանց քիչ է հետաքրքրում. Նրանք անցեալն են փորփորում եւ այդ անցեալի ուսումնասիրութեամբ հեռաւոր ապագան պատրաստում։ Սա մի գործունէութիւն է, որ՝ որքան զարմանալի է իր բեղմնաւորութեամբ, նոյնքան տարօրինակ է իր մեթոդով եւ որի միակ բացատրութիւնը պիտի փնտրել վանականութեան մէջ։ Այդպէս է կրօնական ազդեցութիւնը. այս աստիճան գործնական, կենսական նպատակ ունեցող ուխտն անգամ աւելի դէպի յետ, քան թէ առաջ է նայում։ Հայ ժողովրդի ժամանակակից կեանքը խորապէս յուզող խնդիրներն անգամ, իբրեւ եռուն խնդիրներ, որոնք բնականապէս անմասն չեն փոթորկալի կրքերի ազդեցութիւնից, շատ էլ չեն զբաղեցնի Մխիթարեաններին։ Նրանք ասես վախենում են այն բոլորից, ինչ որ ցնցում է, ինչ որ տակն ու վրա է անում. փոթորկի ժամին ծածկվող մարդիկ են, բայց երբ փոթորիկն անցնի, երբ արեւը վերստին փայլի, ոչ ոք նրանց պէս չէ կարող ցոյց տալ կայծակի հարուածի տեղը, ոչ ոք նրանց պէս ճիշդ չի իմանայ զոհերի թիւը, այրված տները, ոչ ոք այնպիսի մանրամասնութեամբ չի նկարագրի աշխարհաւեր արհաւիրքը։

Իրանց անդրդուելի գիտական-բարոյական հասկացողութիւններն ու կարծիքներն ունեն, բայց չեն վիճում, խոյս են տալիս մանաւանդ՝ իրանց գիտական պաշարը փռել խօսակցի առաջ, աւելի ուսանում, քան ուսուցանում են՝ նոյն իսկ այն դէպքում, երբ իրանց դիմացինը ըստ ամենայնի աւելի ցած է կանգնած, քան իրանք։ Միայնակեաց կեանքի արդիւնք է այդ արդեօք, թէ համեստութեան. ես տրամադիր եմ կարծելու՝ թէ մէկը եւ թէ միւսը. համեստ են եւ իբրեւ իսկական գիտուններ եւ իբրեւ իսկական կրօնաւորներ։ Միակ դէպքը, երբ Մխիթարեան վարդապետը սիրով է բերան բաց անում, այդ այն է, երբ պէտք է պատմել Մխիթարի, Ջամչեանի, Աւգերեանի, Բագրատունու, Հիւրմիւզի մասին. իրանց համար խօսքերով ժլատ այդ մարդիկ պերճախօս են, երբ խօսում են իրանց նախորդների, անցեալ

—Ժամի 2-ին նրանք («խօզէինները») կը սկսեն քնել գրասենեակներում, աւելացրեց ճառախօսը։

Կեանքիս մէջ՝ խոստովանում եմ, ես չեմ հանդիպել այսչափ ջախջախիչ, այս աստիճան հաստատող, ոչինչ կասկածի եւ երկմտութեան տեղիք չը տուող ապացոյցի։—Մէկը պէտք է ուտի ու քնի. սա փաստ է, սա օրէնք է, սրա դէմ չէ կարող գոյութիւն ունենալ որ եւ է առարկութիւն եւ բողոք, մանաւանդ Բագւում, փորերի այդ քաղաքում։ Եւ երբ այսպէս է, երբ փորի պաշտամունքը չէ կարելի յետաձգել երկու ժամով, ինչ պէտք է լինի։—Միայն այն, որ հարիւրաւոր ծառայողներ, հարիւրաւոր խեղճ աշխատողներ անքուն էլ մնան, հանգստութիւն էլ չունենան։

Կեանքի լօգիկա էք ուզում—ահա նա, ամբողջացրած, ազդու, ահեղ...

Նա փախցրեց հարիւրաւոր մարդկանց։ Չը համարձակվեցին մինչեւ անգամ արձանագրութիւնը ստորագրել։ Հազիւ գտնվեցին 69 կրտրիճներ միայն, որոնք չը սարսափեցին այդ օրը յայտնի դարձած խոշոր իրողութիւնից եւ ստորագրեցին։

Բայց կտրիճները իրանց թւով—մի չնչին բան են, ոչնչութիւն։ Փաստը մնաց փաստ։ Փորը պիտի լցվի «խօզէինական» ուտելիքներով եւ իսկոյն եւ եթ պիտի քնի գիրկը մտնէ։ Հեռու, ուրեմն, մանր-մժեղների բազմութիւն։

Եւ փախչում է այդ բազմութիւնը. նա չափազանց լաւ գիտէ, թէ ինչ է փորը Բագւում։ Ի՞նչպէս է փախչում։

Իսկ օգոստոսը, ընթերցող, այրում խորովում է։ Գոնէ կէս ժամ հանգստութիւն...

Լ.

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ

LVIII

«Դէպի Սալմաստ»... «Մշակի» երէկվայ համարում կոչ էր անում պ. Սար. Օհանջանեանը հայ ինտելիգէնտներին եւ ունեւորներին, օրիորդներին եւ տիկիններին, այն բոլորին, որոնք սրտի մարդիկ են եւ ընդունակ են ոգեւորվել, երբ պէտք է ձեռք մեկնել տգիտութեան մէջ խարխափող, չքաւոր ու անօգնական մի ժողովրդի։

Նա առաջարկում է մի ֆօնդ, մի հիմնագումար կազմել Սալմաստում կանօնաւոր դպրոցների մի ցանց հաստատելու համար։

Օտարութեան մէջ հարստացած սալմաստեցիները եւ առհասարակ հայ ունեւորները կարող էին դրամական օգնութիւն հասցնել, իսկ ինտելիգէնտները կարող էին գաղափարական գործունէութեան համար լայն ասպարէզ գտնել այդ բարոյապէս բոլորովին խաւար երկրում, եւ կը կատարվէր մի գործ, որ կը թեթեւացնէր տանջվող ժողովրդի ցաւերը ու մի փառաւոր էջ կը բանար հայ տարեգրութեան մէջ։

Երեւակայու՞մ էք Սալմաստը ծածկված դպրոցների ցանցով, դպրոցների, որոնք գտնվում են ոչ թէ պատահական «լիտզօրների» եւ ռոճիկամոլ պաշտօնեաների ձեռքում, այլ մանկավարժութիւնը սիրող եւ լուսաւորութեան գաղափարով ոգեւորվող անձնաւորութիւնների ղեկավարութեան տակ։

Տուէք ինձ լուսաւորութիւն,—կարող ենք ասել, մի քիչ բառափոխելով հայր Գավացիի նոյնքան ճշմարիտ բացականչութիւնը,—եւ ես անապատը դրախտ կը դարձնեմ։ Տուէք Սալմաստին կանօնաւոր դպրոցներ, եւ այսօրվայ սալմաստեցին, որ ոչինչով բարձր չէ իր հարեւան թուրքից, կարճ ժամանակում կը դառնայ կատարեալ եւրօպացի։ Որովհետեւ հայի մէջ, ինչքան էլ նա ընկած լինի, պահվում է քաղաքակրթութեան գաղտնի պաշար։

Երբ մարդ մի սովորած լեզու մոռանում է բոլորովին, տարիներ անցնելուց յետոյ նրա համար հազար անգամ աւելի հեշտ է սովորել այդ լեզուն, քան այն մարդու համար, որ երբէք գաղափար չէ ունեցել նրա մասին։ Այդպէս էլ՝ մի ժամանակ քաղաքակրթված ու յետոյ վայրենութեան մէջ ընկած ժողովուրդները, նպաստաւոր պայմաններում, շատ շուտով են ենթարկվում քաղաքակրթութեան ազդեցութեան։

Ինչպէս Երիքոնի չորացած վարդին, անթիւ տարիներ անցնելուց յետոյ, մի կաթիլ ջուր է հարկաւոր նորից փթթելու համար. ինչպէս լաւ վարպետի մի լուրջ նկար, որ խունացել եւ խաւարել է ժամանակի ընթացքում, իսկոյն ցոյց է տալիս իր հին փայլը, երբ մի հմուտ ձեռք նորից անցնում է նրա վրայով. ինչպէս փայլատված դամասկեան զէնքը մաքրիչ հեղուկի միջից նորից դուրս է գալիս իր նուրբ ու սուր գեղեցկութեամբ,—այնպէս՝ մի ժամանակ քաղաքակրթված ազգը հեշտ վերածնվում է լուսաւորութեան առատ շողքերի տակ։

Քաղաքակրթութեան ամենաբարձր աստիճաններին հայերս երբէք չենք հասել, բայց գրաբար լեզուն, մեր հին գրականութիւնը, մեր աւերակները եւ ուղղակի պատմական վկայութիւններ հաստատ ապացոյց են, որ հայը այժմ Թիւրքիայում եւ Պարսկաստանում ներկայացնում է մի յետադիմած, վատասերված ժողովուրդ։

Ափսոս է այդ ժողովրդին թողնել այդ վայրենութեան մէջ։ Ափսոս է թողնել, որ պապենական ազնիւ զէնքը, թէեւ ժանգոտված, իբր խաչերկաթ ծառայի թոնրի վրա կաթսաներ դարսելու համար։

Պէտք է այդ ժողովրդին հանել խաւարից, պէտք է քաղաքակրթել նրան։

Եւ այդ շատ դժուար չէ անել, մանաւանդ Պարսկաստանում, ուր կառավարութիւնը այժմ հովանաւորում է իր քրիստոնեայ հպատակների լուսաւորութեան գործին։

Մի քիչ կարեկցութիւն դէպի ցեղակից եղբայրները, մի քիչ ազգային պատուասիրութիւն, մի քիչ սէր դիպի խղճալի մարդիկ,—եւ այն, ինչ առաջարկում է պ. Սար. Օհանջանեան, կիրագործվի։

Յոռետեսները կարող են ասել, թէ հէնց այդ կարեկցութիւնը, սէրը, պատուասիրութիւնն է, որ պակասում է մեզ։

Այդ ճիշդ է, բայց ոչ այն չափով, որքան կարծվում է։ Բարի գործերի համար նուիրատուութիւններ անողներ, այնու ամենայնիւ, գտնվում են մեր մէջ, իսկ բարեգործական կտակներ թողնելու սովորութիւնը ընդհանրանում է ունեւոր շրջանում։ Եւ եթէ այդ նուէրներից ու կտակներից քիչ արդիւնք կայ, այդ մասամբ կախված է նրանից, որ մենք չը գիտենք ինչին նուիրել եւ ինչպէս կտակել։

Այդ զարմանալի էլ չէ։ Ֆրանսիացիների նման լուսաւորված մարդիկ անգամ այդ բանը լաւ չը գիտեն։ Ես յիշում եմ, անցեալ տարի այդ հարցի մասին «Temps» լրագրում մի լուրջ յօդուած կար, որի մէջ խմբագրութիւնը առաջարկում էր խելացի կտակների օրինակներ կազմել եւ ցրվել ժողովրդի մէջ։ Յօդուածի առիթն այն էր եղել, որ մի շատ հարուստ եւ նոյնքան յիմար կին իր ահագին կարողութիւնը ամբողջապէս կտակել էր իր շանը, որին սատկելուց, ներողութիւն, վախճանվելուց յետոյ պէտք է չքեղ կերպով թաղէին շների գերեզմանատանը (այդպիսի գերեզմանատուն էլ կայ Պարիզում) եւ թանկագին շիրիմ կանգնեցնէին վրան, իսկ մինչ այն՝ պէտք է կտակակատարները շարունակէին պահել շանը այնպէս փարթամ կերպով, ինչպէս նա սովոր էր ապրել իր չնաշէր տիրուհու կենդանութեան ժամանակ։

Մեզնում դեռ այդպիսի կտակներ չեն անվում, բայց այնուամենայնիւ նուիրած գումարների եւ կտակների կէսը, եթէ ոչ աւելին, բոլորովին ապարդիւն է անցնում։

Պ. Սար. Օհանջանեանի առաջարկութիւնը մի լաւ միջոց է տալիս նուիրատուներին եւ կտակողներին իրանց բարի նպատակին հասնելու համար։

Պէտք է յուսալ, որ այդ առաջարկութիւնը չի մնայ «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Տ. Ց.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Օգոստոսի 6-ին

Ամսիս 3-ին հայ դերասանական խումբը հանդիսաւոր կերպով տօնեց Շուշում «Պէպօի» երեսնամեակը. դահլիճը եւ թատրօնի մուտքը զարդարված էին կանաչով, ծաղիկներով եւ դրօշակներով. տոմսակները գրեթէ բոլորը ծախված էին։ Դերակատարների մէջ աչքի էին ընկնում տ. Փառանձեմ—Պէպօի մօր դերում եւ Մելիք-Յովսէփեան՝ Գիքօյի դերում. լաւ էին պ. Ստեփանեան եւ Պետրոսեան. վերջինս ստիպված էր խաղում այդ դերը՝ ուրիշ խաղացող չը լինելու պատճառով, բայց այնուամենայնիւ տպաւորութիւն գործեց հասարակութեան վրա։

Ներկայացումից յետոյ պ. Սունդուկեանցի պսակազարդ պատկերի առաջ պ. Պետրոսեան մի ճառ արտասանեց, բացատրեց պ. Սունդուկեանի նշանակութիւնը մեր բեմի եւ գրականութեան համար։ Պ. Աղայեանց կարդաց մի ոտանաւոր։ Ապա դերասանական խումբը ամբողջ կազմով բեմ դուրս եկաւ եւ պսակեց հեղինակի պատկերը։

Հասարակութեան մասնակցութիւնը այս հանդէսին միմիայն նրա ներկայութեամբ սահմանափակվեց. որտեղ էր նրանց ներկայացուցիչը, որտեղ էին ուսանողութեան, թեմական դպրոցի ներկայացուցիչները։ Ասենք, թեմական դպրոցի տեսուչը ուսուցիչներ որսալով է զբաղված, իսկ ուսանողները ինչ էին անում։ Մի՞թէ չը կար մէկը, որ մի քանի խօսք արտասանէր, մի՞թէ Սունդուկեանցի մատուցած ծառայութիւնը հայոց բեմի համար այնքան չնչին էր։ Ուսանողների կողման անվայել է այդ տեսակ վերաբերմունք. նա հասարակութեան ամենազգայուն մասը պիտի լինի։

Դառնալով հանդէսին, եթէ չենք սխալվում, այս չորրորդ քաղաքն է, ուր տօնվում է այս տօնը եւ այն էլ շնորհիւ մեր դերասանների, որոնք ամեն նեղութիւն յանձն առած՝ քաղաքէ քաղաք ճանապարհորդում են եւ տալիս են ներկայացումներ, մինչեւ անգամ ժողովրդական եւ մանկական, եւ այդ բոլորը իրանց րիսկով։ Եղել են եւ դէֆիցիտներ. հէնց մենք գիտենք, որ դերասաններից մի քանիսը մի բենեֆիսով համաձայնում են ամբողջ ամառային սեզօնը խաղալ։ Եւ այդպէս ահա տասը եւ գուցէ աւելի տարի է խուլ անկիւններում թափառում են. բայց ո՞վ դրանց խրախուսեց, ո՞վ օգնեց կամ գոնէ շնորհակալութիւն յայտնեց։

Ց. Կարա-Մուրզա

ՆԱՄԱԿ ՂԶԼԱՐԻՑ

Յուլիսի 27-ին

Մեր միակ բարեգործական հիմնարկութիւնը, որ կրում է «Ղզլարի բարեգործական ընկերութիւն» անունը, գտնվում է աւելի քան աննախանձելի վիճակի մէջ։ Մեր առաջն է այս րօպէին այդ ընկերութեան վերջին տեղեկագիրը։

Ընկերութեան գործունէութեան մասին մի փոքր գաղափար կազմելու համար, բաւական ենք համարում աչքի անցնել միայն նրա նիւթական կողմը։ Ընկերութիւնը, ինչպէս երեւում է յիշեալ տեղեկագրից, բացի անդամավճարներից գոյացած գումարից, եկամուտի ուրիշ ոչ մի աղբիւր չունի, իսկ անդամների թիւը աննշան է, ուստի ստացած չնչին գումարը ոչ միայն չէ նպաստում ընկերութեան առաջադիմութեան գործին, այլ ամենաանհրաժեշտ ծախքերն անգամ անկարող է հանդիսանում ծածկել։ Հետեւապէս ընկերութիւնը քանի գնում՝ այնքան խորն է թաղվում դէֆիցիտի մէջ։ Տեղեկագրի միւս կէտերում մանրամասնաբար նկարագրված է իրերի աւելի ողբալի դրութիւն։

Ճիշդ է, ընկերութիւնը անցեալում եւս հրաշքներ չէ գործել. Թուլամորթութիւնը եւ մեռելութիւնը միշտ այդ ընկերութեան յատկանիշն են եղել, ինչպէս այդ վկայում են նրա

սերունդների առաքինութիւններից ու գործունէութիւնից։ Մարդ հաճոյք է զգում այդ ժամանակ լսել նրանց պատմութիւնները, յիշողութիւնները. յափշտակվում են՝ իրանց հայրերի մեծութեամբ սքանչացող զաւակների պէս։

Այս կղզին իր շինութիւններով, իր պարտէզով, իր միաբանութեամբ՝ մի բան ունի, որ գրաւում է իր խորհրդաւորութեամբ եւ որ բանաստեղծօրէն դիւթիչ է, մանաւանդ երազող հոգիների համար։ Այս հինաւուրց կամարների տակից ստուերի պէս մեղմով անցնող սեւ սեւ պատկերները, այս փոքրիկ սեւազգեստ աշակերտները, որոնք, չը գիտես, որտեղից են յայտնվում եւ ուր ծածկվում, այս սիրուն պարտէզն իր մուգ նոճիներով, դասական պարզութեամբ սաղարթապատ վերանդան, հինաւուրց եղեւինները, որոնք բլրաձեւ ստուերով զանգակատան հետ ձգվում են դէպի իտալական մշտածիծաղ երկինքը, ծովի ալիքների շշնջիւնը գիշեր՝ թէ ցերեկ, այս բոլորը ս. Ղազարի կղզին դարձնում են մի տեսակ լեգենդային, դիւթական վայր։ Զեզ զարմանում, որ Բայրօն, բանաստեղծական այդ մեծ եւ անհանգիստ ոգին, իր թախծալից, ցաւոտ երազների համար այս մենաստանն ընտրեց իբրեւ ապաստան։

Առաջին րօպէին՝ թւում է, որ սրանից աւելի բաղդաւոր անկիւն չէ կարող լինել յարատեւ ապրելու համար եւ որ միաբանների կեանքը այստեղ նախանձելի է։ Բայց երբ մարդ օրերով է ապրում այստեղ, երբ մօտիկից զգում է այս ձանձրալի միակերպութիւնը, երբ տեսնում է միաբանների տաղտուկ ապրուստը, նրանց միօրինակ կեանքը, որ յոյզերի աղբիւր չունի հեշտանալու համար, ուր արտաքին աշխարհի աղմկոտ երեւոյթներն իրանց չար ու բարիով չեն գալիս երբէք խռովելու այդ սպանիչ խաղաղութիւնը, ուր կեանքի, գոյութեան պայքարը չը կայ, որ մարդկային ճակատագիրը հեշտացնում է կրքերի բաղխումով, այն ժամանակ մարդ չէ կարողանում մի առանձին յարգանք չը զգալ դէպի այս մարդիկ, որոնց կեանքը անձնազոհութեան եւ մի՛ն՝ խաղաղ, առանց յնցումների, առանց փառքի, առանց վայելքի անձնազոհութեան մի անվերջ շարք է։

Ես քաղաքից կղզին էի գալիս առաւօտեան ժամի 8-ից յետոյ. այդ ժամանակ վանական կեանքն արդէն իր կատարեալ եռման մէջ էր գտնւում. վարդապետներից ոմանք դպրոցում, ոմանք լիցէօնում, ոմանք խմբագրատանը կամ տպարանում, ոմանք սեղանատանն իր գործով զբաղված է. ով որ էլ որոշ պաշտօն չունի՝ փակված է իր խցիկում, կռացած է գրասեղանի վրա, քրքրում է մի հին ձեռագիր կամ եւրօպական մտքի մի նոր արտադրութիւն։ Այդ ժամին դժուար է պարապ միաբան ճարել. մարդ ցաւում է նոյն իսկ, երբ դէպի հիւրն ունեցած իրանց քաղաքավարի վերաբերմունքը ստիպում է դրանցից մէկն ու մէկին զոհել իր թանկագին ժամերը, մի բան, որ նրանք անում են քաղցրութեամբ եւ առանց դժկամակութեան, չը նայելով, որ հիւրընկալ ունեն։

Հետաքրքիր է մանաւանդ այդ հիւրընկալը։ Այցելուի նաւակը կանգ է առնում վանքի դռանը. իտալացի ծեր դռնապանը վազում է վերեւ, թրխկացնում է մի դուռ. անմիջապէս մանուկի փութկոտութեամբ դուրս է գալիս մի ծերունի, ճերմակ մազերը թափթփած պարանոցին, ճերմակ միրուքը փռված կրծքին, դէմքը խիստ գրաւիչ, կարծես—հին նահապետներից մի բան է մնացել այդ դէմքի, այդ մեծ, սիրուն աչքերի վրա։ Նա կռացած է եւ այնքան նիհար, որ կարծես վերարկուի մէջ էլ մարմին չունի, այլ մի ստուեր է, որ շարժվում է։ Չը նայելով իր ծերութեան՝ նա քայլում է արագ, երբեմն իր ընթացքի մէջ օրօրվում է, կարծում ես, թէ հիմա կընկնի, հիմա պատին կը կպչի. բայց ոչ, նա չէ ընկնում, այլ քայլում է շտապով, ցած է իջնում, ձեռքերը խաչաձեւ կրծքին ծալած՝ ներկայանում է սպասող այցելուին, որպէս մեղադրեալն իր դատաւորին եւ կարծես ներողութիւն է խնդրում, որ իր ծերութեան պատճառով չը կարողացաւ աւելի շուտ հասնել նրա սպասին. ապա նա առաջ է ընկնում եւ սկսվում է այդ օրական ով գիտէ քանի անգամ կրկնվող եւ վաղուց, շատ վաղուց, տարիներ առաջ արդէն ձանձրալի դարձած միակերպ շրջագայութիւնը։ Առանց դժկամակելու, առանց չնչին ձանձրոյթի արտայայտութեան, առանց յոգնածութեան նշոյլ ցոյց տալու, անփոյթ՝ այցելուի տարիքին, դիրքին, սեռին, մի առաքելական հեզութեամբ մէկիկ-մէկիկ ցոյց է տալիս մենաստանի բոլոր բաժանմունքները, պատմում է, բացատրում է բոլորն՝ ինչ հարկաւոր է, ինչ որ հարցնում են, ինչով հետաքրքրվում են եւ այն՝ զանազան լեզուներով։

Այցելուն, ի հարկէ, խիստ գոհ է մնում, որ այս տկար, այս կծկված ծերունին կարողանում է նրան բաւականութիւն տալ իր մայրենի լեզուով. այսքան, եւ ուրիշ ոչինչ։

Այցելութիւնը վերջանում է, ճանապարհորդը հեռանում է շնորհակալութեամբ, հիացած՝ վանքից, գրատունից, տպարանից, պարտէզից, ամբողջ կղզուց, բայց շատ անգամ չէ էլ իմանում, որ այդ հիւրընկալը, այդ կծկված ծերունին, հայ ժողովրդի սիրելի նահապետն է, ինքը Ալիշանը։ Օ՛, ես երբէք չեմ տեսել աւելի վեհ տեսարան, քան այն, երբ այս մեծ ծերունին հեզութեամբ առաջնորդում է զանազան այցելուների, որոնք երբեմն շատ փոքր են, համեմատելով այդ պատկառելի գիտնականի, մի տարաբաղդ հայրենիքի այդ մեղուաջարթ երգչի հետ։ Ամեն մի այցելութիւնից յետոյ նա կրկին շտապում է իր խուցը, փակվում է եւ վերսկսում ընդհատած աշխատանքը, որպէս զի մի ժամ յետոյ կրկին գրիչը ցած դնի, կրկին ներքեւ վազի իր տատրակի քայլերով եւ անցնի նոյն միջանցքներով, նոյն սենեակներով, կրկնի մի եւ նոյն բանը եւ այսպէս անվերջ։ Երբ ես իմ զարմանքն ու ցաւը յայտնեցի խեղճ ծերունուն տուած այսքան նեղութեան համար, ինձ հաւատացրին, թէ շատ անգամ ասել, խնդրել են, որ իր ոյժերը խնայի, բայց նրա պատասխանը եղել է՝

—Ես ծեր եմ, դուք երիտասարդ էք, մտքի կորով ունէք, մեղք է ձեր ժամանակը, թող ինձ խանգարեն, իսկ դուք աշխատեցէք։

Անցնում եմ առանձին միաբաններին։

Ա. Ահարոնեան

բոլորած մի քանի տասնեակ չոր ու ցամաք տարիները, որ անցել են համարեա առանց մի որ եւ է հետք թողնելու։ Բայց եւ այնպէս, պատահած դէպք չէ երբէք, որ ընկերութիւնը այն աստիճան զուրկ եղած լինի եկամուտներից, որ ստիպված լինի սահմանափակել իր գործունէութիւնը, ինչպէս այդ տեղի է ունենում այժմ։

Այդ էլ թողնենք։ Մասնաւորենք մեր խօսքը ընկերութեան հիւանդանոցի վերաբերմամբ։ Միակ յիշատակի արժանի գործը, որ ունի ընկերութիւնը արած իր պատկառելի շրջանում, դա յիշեալ հիւանդանոցն է, ուր ժողովրդի չքաւոր դասակարգը օգտվում է ոչ միայն ձրի բժշկութեամբ եւ դեղերով, այլ հարկ եղած դէպքում ստանում է եւ մահճակալներ։

Հարց է՝ արդեօք կարող է ընկերութիւնը իր երկու ջուխտ մի կենտ անդամներից ստացած աննշան անդամավճարներով գոհացում տալ հիւանդանոցի վերեւ յիշած պահանջներին. իսկ եթէ ոչ, ապա միթէ այս դէպքում եւս ընկերութիւնը ստիպված պէտք է լինի սահմանափակել իր գործունէութիւնը։

Հրաւիրում ենք ինքնըստինքեան այդ ամօթաբեր երեւոյթի վրա մեր հասարակութեան լուրջ ուշադրութիւնը. դեռ քանի ուշ չէ, թող չասպէ հասարակութիւնը օգնութեան գալ։ Իսկ ընկերութեան ղեկավարներին մենք կը կամենայինք յիշեցնել, որ ժամանակ է վերջապէս հասկանալ, թէ մի որ եւ է գործի գլուխ անցնելու հետ պահանջվում է նաեւ աշխատանք, եռանդ։

Ի դէպ. չը նայած տեղական բժիշկների եւ կին—բժիշկների բաւարար թւին, դրանցից երկուսն են միայն հիւանդանոց յաճախում, այն է՝ բժշկապետ Ռ. Միշվելեան, որ նոյն հիւանդանոցի գլխաւոր ինիցիատորներից մէկն է եւ տասն տարիներից ի վեր գործում է այնտեղ անընդհատ, եւ միւսը՝ մանկաբարձուհի օր. Սուլթանեան, որ եռանդով նոյնպէս յաճախում է միշտ։ Իսկ միւսների բացակայութիւնը բացատրվում է նրանով, որ փողի հարց կայ մէջ տեղը։ Եւ դրանք բոլորը դեռ դիպլոմաւոր, բարձր կրթութիւն ստացած անձնաւորութիւններ են...

Ապա ինչու երբեմն մենք մեծ մեծ պահանջներ ենք անում այնպիսի մարդկանցից, որոնց գիտութիւնը՝ արշինից ու կշիռից դէնը չէ անցնում։

Վ. Մանուկեան

ՆԱՄԱԿ ԱՇՏԱՐԱԿԻՑ

—

Օգոստոսի 2-ին

Արդէն իրականութիւն է, որ հայ սերունդը վատասերվում է, որ այլ եւս չը կան առաջվայ առողջ, կարմրերես, ուժեղ եւ պարթեւ տիպերը։ Բայց գուցէ ոչ մի տեղ այն չափերով չէ վատասերվում մեր սերունդը, ինչպէս Աշտարակում, գուցէ ոչ մի տեղում չը գտնվի այնչափ վատակազմ, փոքրահասակ, գունատ, սակաւարիւն, որչափ որ կը գտնվի Աշտարակում։ Գուցէ ժամանակով գտնվի մի Գուլլիվեր, որ ճանապարհորդի թզուկների աշխարհում—Աշտարակում։

Այստեղ էլ տարածված է այն սկզբունքը, թէ աղջկանը փափախով խփիր, եթէ վայր չընկնի, մարդի տուր եւ ծանր բեռից ազատվիր, ի հարկէ առանց հարցնելու եւ իմանալու, արդեօք ամուսնացող սրտերը իրար սիրում եւ համակրում են։ Ասենք, այդ շատ էլ ծնող կոչվածների գործը չէ, «իրանք չեն աղջկայ տէրը, ուզենան ջուրը կը գցեն», ո՞վ է բողոքողը։ Եւ առանց մանրամասնութիւնների մէջ մտնելու, նետում են տգէտ ծնողները իրանց հարազատներին պատահողի գիրկը եւ իրանց ձեռքով գերեզման փորում նրանց համար։

Օրինակներ բերելու համար, թէ ինչպիսի ամուսնութիւններ են տեղի ունենում Աշտարակում, հեռու չը գնանք։ Երէկ երեկոյեան մօտ 50 տարեկան մի այրի մարդ, որի առաջին կինը տասներկու տարեկան հասակումն էր ամուսնացել նրա հետ, Կարմրաւոր եկեղեցում պսակվեց 18 տարեկան մի այրիի հետ։

Բերենք մի քանի օրինակ մօտիկ անցեալից, ցոյց տալու համար, թէ ինչեր են կատարվում Էջմիածնի քթի տակ, մեր տգէտ եւ անպէտք քահանաների եւ գործակալների ձեռքով։ Մ. անցեալ ամառ ամուսնանում է հինգերորդ անգամ, բայց պատժից խոյս տալու համար գործակալի եւ քահանայի հրամանի մէջ գըրված է լինում երրորդ ամուսնութիւն։ Ա.—45 տարեկան—պսակվում է 18 տարին հազիւ ոտք դրած մի կոյսի հետ։ Գ.-ի 14 տարեկան աղջկան տալիս են Վ.-ին, եւ նա, հազիւ բոլորած ամուսնութեան երկրորդ թէ երրորդ տարին, ծաղիկ հասակում գերեզման է իջնում։ Մ. քահանան իր 12 տարեկան աղջկան ամուսնացնում է Հ.-ենց տղայի հետ։ Ն. քահանան Գ.-ի 13 տարեկան աղջկան պսակում է իր տղայի հետ։ Եւ այսպէս հարիւրաւոր օրինակներ. որը ծաղիկ հասակումն է գերեզման իջնում իր հարազատների ձեռքով, որը զանազան մահաբեր հիւանդութիւններ է ստանում, որն անզաւակ է մնում։

Շատ չարիքներ գործող գործակալներն ու քահանաները, փոխանակ արդար պատիժ կրելու, դեռ արժանանում են զանազան լանջախաչերի եւ ընծաների։

Ահա գիւղական չարիքներից գերագոյնը, որի դէմ պէտք է լուրջ կերպով մաքառել...

Թ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Տօների պատճառով «Մշակի» հետեւեալ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր, օգոստոսի 15-ին։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի հայոց թատրօնական ընկերութիւնը արդէն դիմել է հայ դերասաններին եւ դերասանուհիներին, առաջարկելով նրանց իր վերջնական պայմանները, որոնց ընդունվելուց կախված կը լինի հայ մշտական թատրօնի լինել կամ չը լինելը առաջիկայ սէզօնում։ Պ. Ե. Պետրոսեանին ընկերութիւնը չէ դիմել, որովհետեւ նա արդէն պայման է կապել ռուսաց գաւառական խմբերից մէկի հետ։ Մտադրութիւն կայ իբր ըէժիսեօր հրաւիրել պ. Պետրոսեանի եղբօրը, որ այժմ ռուսաց խմբի մէջ է։ Թիւրքահայ դերասաններից, բացի տիկին Սիրանոյշից եւ Ֆէլէկեան քոյրերից, ընկերութիւնը հրաւիրում է պ. Իփէկեանին, որ այժմ գտնվում է Պարիզում։

—

Կովկասեան ցուցահանդէսի վարչութիւնը մինչեւ այժմ ստացել է զանազան հիմնարկութիւններից, որպէս օժանդակութիւն, եւ էքսպօնէնտներից, որպէս նրանց յատկացրած տեղի վարձ,—մօտ 50,000 ռուբլի։

—

Ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները՝ Պետերբուրգի շրջակաները ծածկված են թանձր ծխով։ Այրվում է տորֆը, այրվում են անտառները, թուփերը, մացառները, խոտը եւ հացաբոյսերը։ Նարվայից ստացված են մի շարք տեղեկութիւններ անտառային ահագին հրդեհների մասին Եամբուրգի գաւառի սահմաններում։ Գդովից ստացված նամակներում նոյնն է հաղորդվում։ Գաւառի ամբողջ տարածութեան վրա թանձր, անթափանց ծուխ է կանգնած։ Քաղաքի մէջ ծուխը երբեմնապէս այնքան թանձր է լինում, որ անհնար է դուրս գալ տանից։ Ամեն ինչ ծածկված է ծխով, ամեն բանից ծխի հոտ է փչում, բնակիչները ստիպված են շնչել թանձր, սեւ, խեղդող ծուխ։ Այս աղէտը շատ վատ ազդեցութիւն պիտի գործէ Պետերբուրգի չորս կողմում գտնվող գաւառների ազգաբնակութեան տնտեսական կեանքի վրա։

—

«Рус. Вѣд.» լրագրին հաղորդում են Պետերբուրգից օգոստոսի 6-ին հետեւեալը. «Պետերբուրգի լրագիրներում երէկ եւ այսօր տեղեկութիւններ երեւացին մի աղջկայ մասին, որ երկու շաբաթ է՝ քնած է արդէն։ Ցարսկոե-Սելօյում, իբրեւ աղախին, ծառայում էր մի լիւտերական աղջիկ, 33 տարեկան, Էստլանդիայի նահանգից, Պակէլէն ազգանունով, որը, ինչպէս ասում են նրան ճանաչողները, միշտ մտահոգութեան մէջ էր եւ սիրում էր խօսել կրօնի մասին։ Յաճախ նրա երեւակայութեան մէջ պատկերանում էին եկեղեցական հանդէսներ, մանաւանդ թաղման ծիսակատարութիւններ։ Մնալով մի որ եւ է տեղում առանձին, նա զանազան շարժումներ էր գործում, բարձրացնում էր ձեռքերը դէպի վեր եւ թափ էր տալիս օդի մէջ։ Այն մարդիկ, որոնց մօտ ծառայում էր Պակէլէն, սկսեցին նկատել, որ երբեմնապէս նա չէ կարողանում պատասխանել առաջարկված հարցերին եւ մինչեւ անգամ սկսում է խօսել ինքն իրան. այդ մենախօսութիւնների եւ ցածրաձայն շշնջոցների նիւթն էլ միշտ կրօնն էր։ Յուլիս ամսի վերջին թւերից մէկի երեկոյեան Պակէլէն, որի նեարդային համակարգութիւնը արդէն բոլորովին խանգարված էր, քնեց... եւ մինչեւ հիմա չէ արթնանում, չը նայելով որ քնելու օրից արդէն երկու շաբաթ է անցել։ Իմաց տուին բժիշկներին, որոնք Պակէլէնին տեղափոխեցին տեղական հիւանդանոցը, եւ այժմ նա գտնվում է բժիշկների անընդհատ հսկողութեան տակ։ Պակէլէն չէ կորցրել վերջնականապէս՝ զգալու ընդունակութիւնը. ժամանակ առ ժամանակ նա յանկարծօրէն դողդողում է, ջղաձգաբար բարձրացնում է երբեմն մէկ եւ երբեմն միւս ձեռքը։ Բժիշկները կերակրում են քնած աղջկան արհեստական կերպով եւ յոյս են յայտնում, որ Պակէլէն կը զարթնի եւ գուցէ նոյն իսկ բոլորովին կառողջանայ։ Հիւանդին կերակրում են օրը մի քանի անգամ»։

—

ԱՐՄԱՒԻՐԻՑ մեզ գրում են, որ այսօր, ամսիս 12-ին, այնտեղ հոգեհանգիստ է նշանակված Գրիգոր Ջանշեանի մահվան տարեդարձի առիթով։

—

ՆՈՒԽՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Նուխու վիճակի վրա նոր յաջորդ նշանակվեց Սահակ վարդապետ Տէր-Միքայէլեան։ Ըստ երեւոյթին, եռանդուն եւ աշխոյժ երիտասարդ վարդապետը համարեա ամեն կիրակի եկեղեցում քարոզներ է խօսում։ Սակայն խօսքը առանց գործի մեռած է։ Կատարելիք ահագին գործերը մի կողմն է թողել եւ բաւականանում է միմիայն քարոզներով։ Բացի այդ, ժողովրդի համբերութիւնը չը պէտք է չահագործել, ամբողջ 2—3 ժամ ամառնային շոգ օրերին, կէս օրվայ ահագին պատարագից յետոյ պահել ոտքի վրա եւ սկսել քարոզը Ադամից ու Եւայից, կամ մի եւ նոյն մտքերն ու նախադասութիւնները կրկնել 4—5—6 անգամ։ Պատրաստվեցէք, ապա ժողովրդի առաջ դուրս եկէք»։

—

ՎԵՐԻՆ ՂԱՐԱՆԼՈՒԽ գիւղից (Նոր-Բայազէտի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեզանում խոտի հունձը վերջացել է եւ սկսել են հացահատիկները հնձել. ժողովուրդը մասամբ յուսահատվել է, որովհետեւ մուկը շատ տեղեր վնասել է եւ վնասում է. մի օրավարից հազիւ 60—70 խուրձ են հնձում»։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Շուտով կը բացվի կովկասեան ցուցահանդէսը, բայց մեր ժողովուրդը համարեա ոչինչ տեղեկութիւն չունի։ Շատ յարմարութիւն կար ժողովրդի մէջ քարոզելու ցուցահանդէսի նպատակի օգտակարութեան մասին. մեր ժողովուրդը աշխատասէր ժողովուրդ է եւ կարող էր արտահանել իր ձեռագործ խալիները եւ հիանալի կարպետները»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսից արտասահմանեան լրագիրներին նորից տեղեկութիւններ են հաղորդում քրդերի բռնադատութիւնների մասին Փոքր-Ասիայում։ «Շատ դէպքերում,—ասում է «Kölnische Zeitung» լրագիրը,—իշխանութիւնների միջամտութիւնը միայն գրգռում է քրդերին նոր ոճրագործութիւններ անելու։ Այսպէս, օրինակ, Էրզրումից հաղորդում են, թէ Դէրսիմի սանջակի քրդերի մէջ մեծ յուզումն առաջ բերեց մի քիւրդ ոճրագործի ձերբակալումը թիւրքական իշխանութեան ձեռքով։ Այդ ձերբակալմանը իբրեւ պատասխան՝ քիւրդերը սպանեցին ոստիկանութեան պետ Ալի-Մէհմէդ-բէյին։ Վանից տեղեկութիւններ են ստացվում, թէ քիւրդերից ժողոված համիդիէ զօրքերը ոչ միայն շարունակում են բռնութիւնները քրիստոնեայ ազգաբնակութեան դէմ, այլ եւ կողոպտում են մահմեդականների գոյքը։ Տեսնելով տեղական իշխանութիւնների գործ դրած միջոցների ապարդիւն լինելը, շատ բէյեր ստիպված էին դիմել ռուսաց հիւպատոսին եւ խնդրել, որ նա միջնորդէ Բ. Դռան առաջ վերականգնելու խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը երկրի մէջ»։

—Կ. Պօլսի լրագիրները հաղորդում են, թէ մի տան գաւթում, որ պատկանում է պօլսեցի մի հրէայի, ջրհոր փորելիս նաւթի աղբիւր գտնվեց։ Երկրագործութեան մինիստրութեան մէջ այս աղբիւրը քննելու համար կազմված առանձին մասնաժողովի հետազօտութիւններից երեւաց, որ հրէական թաղը Գալաթայում զետեղված է նաւթաբեր հողի վրա։

—«Temps» լրագիրը տպագրել է իր թղթակցի մի հեռագիրը Կ. Պօլսից ֆրանս-թիւրքական ընդհարման վերաբերմամբ. «Սուլթանը յետ է վերցնում այն բոլոր խոստումները,—ասում է թղթակիցը,—որ տուել էր Կօնստանին եւ ուզում է նորից հարց բարձրացնել այն ընկերութեան իրաւունքների մասին, որ տիրում է նաւամատոյցներին. սրա հետ միասին սուլթանը առաջ է բերում առարկութիւնների մի ամբողջ շարք։ Երէկ սուլթանը մի մասնաժողով հրաւիրեց պալատում, որ կազմված էր գլխաւոր դատախազից, իւրիսկօնսուլտից եւ այլ աստիճանաւորներից։ Մասնաժողովը քննեց ֆրանսիական բանկիրների մուրհակներին վերաբերեալ գործը։ Մասնաժողով կազմելու փաստը այն տպաւորութիւնն է գործում, որ սուլթանը կամենում է, որքան հնարաւոր է, ձգձգել գործը։

—«Morning Post»-ին հաղորդում են Հաագայից, թէ Կրիւգէր յայտնեց, որ շատ լաւ տեղեկութիւններ է ստացել հարաւային Աֆրիկայից։ Նրան հաղորդում են, թէ ապստամբութիւնը Կապի գաղթականութեան եւ Նատալի մէջ հետզհետէ մեծ չափեր է ստանում եւ թէ բօէրական մի ստուար զօրաբաժին, մօտ 4000 հոգուց բաղկացած, քիչ ժամանակ առաջ գրաւեց Միտէլբուրգի եւ Կօմատիպօրտի մէջ եղած երկաթուղային գիծը։ Այս տեղեկութիւնները հաստատվում են եւ ուրիշ լրագիրների ստացած թղթակցութիւններով, որոնց մէջ նկարագրվում է Նատալի յուզված դրութիւնը, որովհետեւ բացի բօէրների զօրախմբերից, որոնք ներս են խուժել նրա սահմանները, այլ եւ մեծ քանակութեամբ աֆրիկադէրներ զէնք են բարձրացրել անգլիացիների դէմ։ Կապի գաղթականութեան դրութիւնն էլ նախանձելի չէ։ Լորդ Կիտչեներ ստիպված է զօրքեր ուղարկել Տրանսվաալից դէպի Կապ։ Շատ կէտեր, որոնք մինչեւ այժմ անգլիացիների ձեռքին էին, անցել են բօէրների ձեռքը. դրանց թւումն է եւ Լէյդէնբուրգ քաղաքը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

—

Ես գնացի գաւառ կարճ ժամանակով։

Պտտեցի շատ գիւղեր, շրջեցի լայնատարած դաշտեր ոսկեգոյն հասկերով, կապած խուրձերով։ Տեսայ գիւղացիներին իրանց աշխատանքի ամենաեռուն շրջանում,—հնձում էին, կալսում էին, քամում էին եւ նոր հերկ էին սկսում։

Անցայ գիւղեր հայի, թուրքի, քուրդի, այսօրու, յոյնի։

Համեմատութիւնը բնական պահանջ էր եւ մի քանի գծեր աչքի էին ընկնում։

—Ի՞նչ տեղ է բռնում հայը այդ համեմատութեան մէջ, կը հարցնէք դուք։

Ես կանգ կառնեմ այսօր միայն մի գծի վրա։

Հայը գործում է՝ աշխատանք սիրող, բուն երկրագործ կուլտուրական տարրի տպաւորութիւն։ Նա, համեմատած իրան շրջապատողների հետ, աւելի տոկուն, աւելի ժիր, աւելի գործունեայ է։

Նա սիրում է երկրագործական աշխատանք մի առանձին անձնուիրութեամբ։

—Հող տուէք, հող, կանչում է նա ամեն մի քայլափոխում։

—Աշխատանքից եւ քրտինքից չենք վախենում, միայն թէ մշակելու հող լինի, աւելացնում են նրանք։

Եւ ճիշդ է՝ նրանք հողը սիրում են։

—Մեր տղերքի սիրտը չէ բացվում, ասաց ինձ մի պառաւ կին, ցոյց տալով գիւղացիների վրա։ Հողը պակասել է, մեր տղերքը տխրել են։ Հող է հարկաւոր, որ հետը խաղան ու սիրտները ուրախացնեն։

—

Մի քանի գիւղերում եւ ազատ հողերում ես պատահեցի թիւրքահայ գաղթականների։ Նրանք հող էին վերցրել կապալով կամ որոշ պայմանով եւ մշակում էին։

Դուք էլ շատ էք տեսել թիւրքահայ գաղթականներ մեր երկրի զանազան անկիւններում։ Ես մի քանի տարի է տեսնում եմ նրանց Թիֆլիսում։

Սակայն որպիսի՜ տարբերութիւն քաղաքում տեսած գաղթականների դէմքերի եւ այն գաղթականների դէմքերի մէջ, որոնց տեսայ ես գութանի մօտ։

Այնտեղ խղճուկ, չուառած, շշկլված, ընկճված, կարծես ապուշացած մի դէմք, այստեղ՝ զուարթ, առողջ, վստահ, անմեղ մի դէմք։

Այնտեղ նա մուրում է, ձեր բարեսրտութեան եւ գթառատութեան է դիմում, այստեղ նա իր աշխատանքի վարձն է ուզում եւ ոչ ոքի վրա չէ ծանրանում։

Խեղճ գաղթական։

Նա սպասում է մինչեւ մի օր կը հաստատվի իր սիրած հողի վրա եւ իր գութանով, իր քրտինքով կը վաստակէ իր հացը։

Գաղթականներից շատերը յամենայն դէպս հողի շուրջն են, հողումն են ապրում, իրանց աշխատանքումն են իրանց ապահովում։

—

Գիւղացի հայը աւելի լաւ է մշակում հողը, քան միւսները։ Նա աւելի մաքրասէր է, աւելի ճշդապահ, աւելի օրինապահ։

Եւ պէտք էր միայն հիանալ։

Սակայն, կայ մեդալի եւ միւս երեսը։

Պէտք է նկատել, որ հայի կուլտուրան հին ժամանակի, անցեալ օրերի արգասիք է։ Այդ կուլտուրան սառել է եւ անշարժացել է։ Նա քիչ է բարեփոխվում։

Անցնում են տարիներ, այն էլ տասնեակ տարիներ եւ երկրագործական կեանքը իր հիմնական գծերով մնում է մի եւ նոյնը։ Շատ քիչ փոփոխութիւն։

Որքան եւ վիրաւորական լինէր հայ գիւղացու պատուասիրութեան համար, բայց պէտք է ասել, որ երբեմն նրա հարեւան ազգերը աւելի առաջադէմ են եղել, քան նա։

Չէք հաւատում։ Բայց լսեցէք։

Որքան էլ քիւրդը ստոր է հայից, բայց նա

վերջին տասնեակ տարիներում շատ փոխեց իր կեանքը։ Նա թափառական կեանքը կամաց-կամաց փոխում է նստակեաց կեանքի։

Եւ շատ տեղերում քիւրդը մեծ առաջադիմութիւն է արել։ Նա, որ չը գիտէր՝ թէ ինչ է երկրագործութիւնը, այժմ ունի մեծ տարածութեամբ վարելահողեր եւ օրէցօր աւելացնում է իր ցանքսերը։

Շատ տեղերում թուրքը զարգացրել է այգեգործութիւնը, բանջարաբուծութիւնը եւ իր ձեռքն է գցել մրգի վաճառանոցը։

Հայը այժմ էլ ընդհանրապէս բարձր է իր երկրագործութեան մէջ, բայց նա այնքան առաջադիմութիւն չէ արել իր արհեստի մէջ վերջին տարիները, որքան նրա շրջապատողները։

Գերմանացին, մասամբ ռուսը մտցրել են իրանց տնտեսութեան մէջ մի շարք կատարելագործված մեքենաներ, իսկ հայը օրինակ չէ վերցնում։

Քիւրդը դաս է վերցնում հայից եւ կամացկամաց մօտենում է նրան, իսկ հայը նոյնը չէ անում իրանից աւելի բարձր կանգնած տարրերից։

Ցամենայն դէպս, շատ դանդաղ է գործում։

Կուլտուրան պէտք է կենդանի լինի եւ ճըկուն։ Նա միշտ պէտք է շարժվի դէպի կատարելութիւնը, պէտք է բարեփոխվի։ Այլապէս նա կը սառչի՝ կը մնայ։ Իսկ շրջապատողները առաջ կերթան եւ նրան կընկճեն։

Վրձին

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 օգոստոսի

ՊԱՐԻԶ։ Այսօր Լուբէի նախագահութեամբ կայանալիք մինիստրական խորհրդակցութեան ժամանակ Դէլկասէ կը հաղորդէ Պօլսից ստացված ամենավերջին տեղեկութիւնները։

Կարծվում է, թէ Տուլօնում կայանած եւ շոգենները բանեցնող ռազմանաւերը այսօր դեռ եւս հրաման չեն ստացել գնալ Եգէյեան ծովը եւ շրջապատել այնտեղի կղզիներից մէկը։

Մի քանի լրագիրներ այն կարծիքն են յայտնում, որ դիւանագիտական յարաբերութիւնների խզումից, ամենից առաջ, օգուտ կարող են ստանալ Ֆրանսիայում ապրող երիտասարդ թիւրքերը եւ սուլթանին թշնամի այլ տարրերը։

Պարիզի թիւրքական դեսպանը դեռ եւս Շվէյցարիայումն է, եւ յայտնի չէ, թէ երբ կը վերադառնայ եւ վերադառնալո՞ւ է արդեօք։

ՊՈՐՏ ԱՐՏՈՒՐ։ Եգէրմէյստէր Ի. Պ. Բալաշով զբաղված է մշտական սանատօրիում կառուցանելով Թագաւոր Կայսրի շնորհած գումարներով։ Նա գնալու է Մազամպօ, այնտեղից էլ Նագասակի՝ պատուէրներ տալու համար։ Նրա վրա դրված յանձնարարութեան կատարումը կը պահանջէ ոչ պակաս, քան մի տարի։

11 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Այս տարվայ գարնան եւ ամառվայ ընթացքում քաղաքներում ու գիւղերում, ինչպէս նաեւ տորֆային ճահիճներում պատահած յաճախակի հրդեհները գրաւեցին ներքին գործերի մինիստրութեան լուրջ ուշադրութիւնը. մինիստրի օգնական Դուրնովօյի նախագահութեամբ առանձին խորհրդակցութիւն է կազմված, որի նպատակն է լինելու միջոցներ գտնել որքան հնար է քչացնելու ընդհանրապէս հրդեհները քաղաքներում եւ գիւղերում եւ մանաւանդ արգելելու հրդեհների համատարած աղէտ դառնալը։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ։ Ինչպէս հաղորդում է «Ռումինական գործակալութիւնը», այստեղ ոչինչ յայտնի չէ ռուսաց զօրքերի ռումինական սահմանի վրա կենտրոնացնելու նկատմամբ, որի մասին հաղորդել էին մի քանի լրագիրներ։

ՊՐԷՏՕՐԻԱ։ Ամեն ամիս մեծ թւով փախստականներ իրաւունք են ստանում վերադառնալ Տրանսվաալ. նորերս այդպիսի իրաւունք տրվեց երեք հարիւր փախստականների։

ԳՐԱԱՖՐԷՅՆԷՏ։ Մուրրէյն անունով հոլլանդացի մի քահանայ այստեղից գնաց Դէվէտի մօտ՝ համոզելու նրան յետ կանչել բօէրական զօրագնդերը Կապի գաղութից։

ԼՕՆԴՕՆ։ Կիտչեներ հաղորդում է Պրէտօրիայից, թէ Վիլլիամս փոխ-գնդապետը, որ Վաալի հովիտով գնում էր իր զօրագնդով դէպի Կլէկսդօրպ, օգոստոսի 6-ին Կալկունպլատի մօտ գտաւ մեծ գաղթականական կարաւանի հետք։ Վիլլիամս արագայրած ընթացքով հետամուտ եղաւ գաղթող բօէրներին եւ կատաղի կռւից յետոյ աւար վերցրեց 9,000 փամփուշտ, 80 սայլ եւ մեծ թւով տաւար։ Գերի ընկան 18 բօէրներ, որոնց թւում եւ Բլումհօֆեան յանդրօստը եւ հեռագրատան պաշտօնեայ Դիւտուա։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Վօլգայի վրա, Սարապօլի մօտ, այրվեցին «Ելագուբա» նաւաձիգ շոգենաւը եւ նաւթով բեռնաւորված երկու ապրանքանաւեր։ Շոգենաւը եւ ապրանքանաւերից մէկը ապահովագրված են «Ռոսսիա» ընկերութեան մէջ։

ԽԱՐԿՕՎ։ Մինչեւ այժմ դեռ չէ ձերբակալված Եկատերինոսլավի առեւտրական բանկի վարչութեան անդամ Մակարօվը, որ փախել է քաղաքից։ Մի քանի լրագիրների հաղորդածը, թէ նրան բռնել են, անհիմն է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա. Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. Նաւասարդեանը—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Ն. Մ. Զիկօվանը—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Ն. Ի. Գզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Զ. Ի. Ռարանասեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոստոմբէկօվ—6—7 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.

Ն. Ի. Գզելիեվ—7—8 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Առվանիտակի—ատամն. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

Թիֆլիսի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցու համար հարկաւոր է կիրակի եւ տօն օրերին խումբ կառավարող մի ձայնագրագէտ տիրացու։

Երէցփոխ՝ Նիկողայոս Բայսօղլեանց

ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ

ՋԱՒԱԴ-ԲԷԿ ԲԱԼՈՒՂԵԱՆ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է

Նոր բնակարան

Большая Садовая, домъ Леонидова, № 40.

3—6

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտւութեամբ։ Մեծ սրվակը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բալզամային նոր միջոց

ՋՈՒԻԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուճերը, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինսկայա փողոց տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բագւում. նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պապօվի եւ Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս՝ պօստով։ 60—100

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

«Տաղեր եւ խաղեր», Ա. Մխիթարեանի։
«Ծաղիկ երգարան» գործածական երգեր, գ. 40 կ.
«Կերակուր պատրաստելու ձեռն.», Թ. Ա. » 40 »
«Կոտրված սիրտ», վէպ Ց. Սոլովեանի » 40 »
«Երկու թումբ կամ խեղճ սիրահարներ», Ա. Արարատեանի, գ. 25 կ.
«Հիմնարկութիւն գաւառական ուսումնարանի» (պատկերներ) Ա. Արարատեանի, գ. 70 կ.
«Հայկական ծաղկագրեր ձեռագործի համար, Ա. Բ., գ. 50 կ.
«Կենարար ս. Խաչի վերացման հարիւրամեակ», Սուրէն գ. 1 ր. 50 կ.
«Ատամների առողջապահութիւնը», դոկտոր Իւթիւճեանի, գ. 25 կ.
«Գերմանական օգնութեան ընկերութ. Տաճկահայաստ. համար», Գ. Մ.—Կ., գ. 35 կ.
«Անդրոնիկ Կոմնէն», պատմական վէպ, Փիրվանօղլիի, գ. 50 կ.
«Տեսարաններ Կարս քաղաքի եւ Կարսի նահանգի», Ա. Լալայեանցի, գ. 1 ր. 50 կ.
«Կուսածաղիկ», վէպ Պ.Պռօշեանցի, գ. 1 ր. 30 կ.
«Դժոխք» Ա. եւ Բ. մաս, Ց. Ճանիկեանի—70 կ.
«Իգնատիոս Լօյօլա, նրա կեանքը եւ գործունէութիւնը», Լ. Մ., գ. 30 կ.
«Եաշի-Ցիդան», հէքիաթներ, Ե.Մովս., գ. 10 կ.
«Ազատութեան մասին», Ջօն Ստիւարտ Միլլի, գ. 1 ր. 20 կ.
«Վիլհէլմ Թէլլ», Լամարթինի, թարգմ. Ն. Ա., գ. 15 կ.
«Վէքֆիլդի երէց», թարգ. ֆրանս. Մ. Բուդուղեանի, գ. 1 ր.
«Նոր փորձ», գրական եւ հասարակական հանդէս, Յով. Շահ., գ. 75 կ.
«Բնաւորութեան կրթութիւնը», Ա. Գաբրիէլի, գ. 60 կ.
«Կոյր առաջնորդ», բանաստեղծութիւն Ե. Մ., գ. 30 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ „Гуттенбергъ" (Лорисъ-Меликовская улица, № 11), Г. Галустяну. 1—2

ԱՄԵՆԱՅԱՅՏՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ

ՌՕՅԵԱԼՆԵՐ

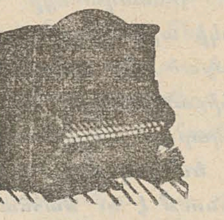

ԴԱՇՆԱՄՈՒՐՆԵՐ

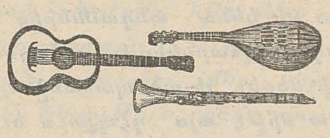

ՖԻՍ-ՀԱՐՄՕՆԻՈՒՄՆԵՐ, ՋՈՒԹԱԿՆԵՐ, ԳԻԹԱՌՆԵՐ, ՖԼԷՅՏՆԵՐ, ԿԼԱՐՆԵՏՆԵՐ, ՋԱՅՆԱԽԱԶԵՐ, ԼԱՐԵՐ, ԵՒ ԱՅԼՆ, ԵՒ ԱՅԼՆ։

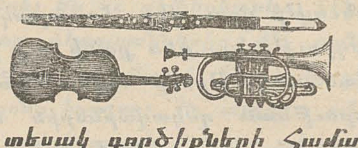

Բոլոր տեսակ գործիքների համար գինը կարելի է վճարել մաս-մաս։

ՊՐԷՅՍԿՈՒՐԱՆՏ

ուղարկվում է ձրի։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ԵՒ ՁԱՅՆԱԽԱԶԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ-ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ

ԴԷՊՕ

Բ. Մ. ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ

Մատակարար Կայսերական Երաժշտական Ընկերութեան

Музыкалное депо Б. М. Мириманiана, ТИФЛИСЪ.

Дворцовая ул., д. Т. Д. З. Банка.

(կէր.)

ՊԱՆՍԻՕՆ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Գ. Ի. ՏՕՄԱՍԻ

Կիրօչնայա եւ Ելիզավետինսկայա փողոցների անկիւն № 18/95։ Ընդունվում են երկու սեռի երեխաներ։ Ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից։ (12, 19, 23, 30 եւ 1 սեպտ.) 1—5

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առեւտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ։ Ուսարողները ստանում են ատեստատներ։

Աւանդվելի առարկայք սրանք են՝ 1) Առեւտրական Տնտեսութիւն, 2) Առեւտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առեւտրական Թղթակցութիւն, 6) Առեւտրական և մաքսակ կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնօվի տանը № 9, Սերգիեվսկայա և Լերմօնտօվսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղը. Տօվիանօվների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (չ. տ.) 17—25

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ դասընթացքի XIII շրջան

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առեւտրական և գործարանական հաշուապահութեան»

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, եռաչխատութեան, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առեւտրական ճիւղերի, համդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերօսինի գործարանական հաշուետուութեան։
Բ) Առեւտրական թուաբանութիւն։
Գ) Առեւտրական նամակագրութիւն։
Դ) Առեւտրական եւ մաքսակների կանոնադրութիւն։
Ե) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղելը։

Պարապմունքները սկսվելու են 1901 թւի սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ, և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ։

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿՈՒՐՍԻ ՎՃԱՐՆ Է 60 ՌՈՒԲԼԻ

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 6 ժամ երեկոյեան, ԿՈՒԿԻԱ, Նիկօլաեվսկայա փողոց, սեփական տուն, № 46։ (Николаевская ул. № 46)։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ 18—25